

УДК 930(477):329.17(477)
DOI <https://doi.org/10.35433/history.112113>

Ковальчук Іван,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Житомирського державного
Університету імені Івана Франка
kovalchuk190586@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2726-2866>
ResearcherID: <https://www.researcherid.com/H-5072-2016>

МІФОЛОГІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОПАГАНДИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

*Метою статті є висвітлення основних етапів формування російської міфологізації власної та української історії й використання сконструйованих міфів у своїй пропаганді впродовж попереднього періоду та в умовах збройної агресії і повномасштабного вторгнення в Україну. **Методологія дослідження.** У процесі підготовки цієї публікації нами були використані ряд взаємопов'язаних методологічних принципів, підходів і методів. Зокрема, культурологічний та системний підходи. Також методи аналізу та синтезу для розкриття змісту ряду ключових понять. **Наукова новизна** полягає у структурному розгляді формування російських історичних міфів і власне процесу міфологізації російської та української історії. Розкрито історичний розріз російського «викрадення» української історії, її підміна та фактичне заперечення самих понять «українська нація» та «українська історія», що безпосередньо вилилося у повномасштабну військову агресію проти нашої Батьківщини. **Висновки.** Міфологізація історії є одним із ключових інструментів російської пропаганди в умовах російсько-української війни. Її сутність полягає не лише у фальсифікації окремих історичних фактів, а й у створенні цілісної псевдоісторичної картини, покликаної легітимізувати імперські претензії Росії на українські землі, заперечити самостійність української нації та поставити під сумнів право України на власну державність. Російський історичний міф, сформований ще в імперський період і частково трансформований у радянській історіографії, ґрунтується на уявленні про «спільне походження», «єдиний народ», «історичну єдність» та нібито природну належність України до російського політичного й культурного простору. У сучасних умовах ці міфологеми набули виразно агресивного й мобілізаційного характеру. Вони використовуються не лише для впливу на масову свідомість російського суспільства, а й для ідеологічного обґрунтування анексії Криму, війни на Донбасі, повномасштабного вторгнення 2022 р. та спроби знищення української державності. Особливо небезпечною є підміна історичної реальності пропагандистськими конструкціями, у яких Україна постає не як суб'єкт власної історії, а як штучне утворення, створене зовнішніми силами або радянською владою.*

Ключові слова: історія, історіографія, міф, міфологізація, пропаганда, російсько-українська війна, Україна.

Постановка проблеми. Становлення європейської історичної науки зумовило сепарування наукової та ненаукової історії. В основі останньої традиційно були закладені оповідь, опис або ж власне міф. Проте це питання виявилось складнішим за своєю суттю, оскільки концептуалізація національних історіографій східноєвропейських народів у XIX – початку XX ст. співпала з формуванням національних й історичних міфів цих спільнот, що прямим чином вплинуло на загальне уявлення про спільне минуле – міфи «підживлювали» наукові історичні дослідження, а в наукових опусах, нерідко ірраціональними аргументами, пояснювали засадничі основи національного буття і державотворчі прагнення. Перебіг складних історичних подій XX ст., їх подальший аналіз та осмислення, раціоналізація наукової історії, як засвідчила практика, не позбавили міфу впливу на ідеї та свідомість самих істориків і безпосередніх споживачів їхнього продукту.

Старі міфи зазвичай «оживають» у періоди соціальних потрясінь і катаклізмів. Розпад Радянського Союзу, формування незалежних держав спричинили у політичного керівництва та частини культурної і наукової еліти Російської Федерації зворотню реакцію – прагнення відновити попередній status quo. І саме незалежність України перетворилася чи не на основний їхній «головний біль». Ідеологічним обґрунтуванням цього прагнення стали імперські міфи, датовані попередніми століттями, та дещо модифіковані до сучасних викликів. У цих міфах українці не становлять окремої національної спільноти, а виступають частиною великої російської нації. Тому й українська державність у попередні та сучасний періоди визначається як нелогічний збіг обставин. Власне таке псевдо історичне бачення й імперське прагнення Володимира Путіна та його оточення спричинили агресію проти України в 2014 р. і повномасштабне військове вторгнення у 2022 р.

Аналіз досліджень і публікацій. Відповідно до теми, структури та змісту статті, використанні при її написанні історіографічні напрацювання і джерела поділяються на декілька груп.

Першу групу складають узагальнюючі праці, в яких дається визначення понять «міф» та «історичний міф» (Арцишевський, 2011, Судин, 2014, Ясь, 2009).

Другу групу формують дослідження, що висвітлюють етапи формування і функціонування російських історичних міфів і процесу міфологізації російської та української історії. Опис та аналіз російських історичних міфів здійснив у своїй праці «Російські історичні міфи» американський вчений Едвард Кінан (Кінан, 2001). Важливим для розуміння суспільного та ідеологічного контексту питання становлення російського історіописання і створення ключових історичних міфів є дослідження Сергія Плохія «Загублене царство. Історія «Русского мира» з 1470 року до сьогодні» (Плохій, 2024). Автор ретельно прослідкував усі етапи вказаних

процесів і зробив ряд ключових узагальнень, одне із яких – війна Росії проти України є закономірною, оскільки без України Росія не може претендувати на статус наддержави або, кажучи простіше, відновити свою імперію. У роботі «Російсько-українська війна: повернення історії» С. Плохій, серед іншого, аналізує ключові пропагандистські прийоми та тези ворожої сторони, використані ще за довго до безпосереднього початку активних бойових дій (Плохій, 2023.).

Нами також було опрацьовано частину наукового доробку американського дослідника Тімоті Снайдера. Своєрідним «наочним посібником» із розбору ключових елементів сучасної російської пропаганди та інформаційної політики є збірка лекцій, інтерв'ю і публічних виступів автора у 2013–2014 рр. під назвою «Українська історія, російська політика, європейське майбутнє» (Снайдер, 2014). У праці «Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569–1999», яка принесла популярність досліднику на теренах Східної Європи, Т. Снайдер прослідковує націє- і державотворення вказаних народів із впливом чи, правильніше кажучи, перешкоджанням цим процесам Росії (Снайдер, 2012).

Здійснений короткий історіографічний та джерельний огляд не ставив мети охопити всі залученні до написання даної статті опрацьовані матеріали. Нами було охарактеризовано власне ключові та основні праці, що визначили структуру та зміст цієї розвідки.

Методологія дослідження. У процесі дослідження становлення і функціонування російських історичних міфів, які виявилися імперськими за своїм змістом, нами були використані ряд взаємопов'язаних методологічних принципів, підходів і методів. Культурологічний підхід дозволив визначити загальні характеристики понять «міф» та «історичний міф» й описати процес формування і застосування російських історичних міфів. Системний підхід допоміг при розгляді російської міфологізації української історії, оскільки постала необхідність висвітлити витоки та безпосередній подальший перебіг вказаного явища. Методи аналізу та синтезу були застосовані для розкриття змісту таких понять: «давньоруська народність», «братні народи», «один народ», адже вони є одними з ключових у російській міфологізації історії.

Мета дослідження полягає у висвітленні основних етапів формування російської міфологізації власної та української історії й використання сконструйованих міфів у своїй пропаганді впродовж попереднього періоду та в умовах збройної агресії і повномасштабного вторгнення в Україну.

Виклад основного матеріалу. Питання розуміння понять міфу та міфологізації перебуває більше в царині філософії, літературознавства та психології, ніж історії, адже їх упродовж тривалого часу вивчали вчені різних наукових напрямків, підходів і шкіл. Поняття міфу є досить складним і структурованим в своєму описі. Узагальнено та дещо схематично зазначимо лише, що міф є першою та найдавнішою формою історичного

мислення, яка вибудовує цілісне представлення минулого, поєднуючи природне та надприродне, реальне та ідеальне, об'єкт та його образ, індивідуума й соціум та ін. Основою для міфу є також колективне переживання у масовій свідомості, що стає способом тлумачення дійсності шляхом продукування образів, які ототожнюються із окремими явищами реального світу (Ясь, 2009, с. 759). У розрізі історичного буття варто погодитися також із тим, що міф – це смислове поле, що в ньому утворюються і відтворюються уявлення членів суспільства чи певної соціальної групи про минуле цієї групи, які мають сакральний характер (Судин, 2014).

Міф і міфологізація постають чинниками першого із трьох історичних типів світогляду – міфологічного. Традиційний підхід до вивчення формування світогляду передбачає лінійно-стадійне розуміння його історичних типів: міфологічного – релігійного – філософського чи наукового (Арцишевський, 2011, с. 155). Візьмемо на себе сміливість зазначити, що сучасний етап існування людства певним чином спростовує вказане розуміння. Ті, здавалося б, абсолютно абсурдні й нелогічні приклади пропагандистської та інформаційної продукції, які сьогодні знаходять свого далеко непоодинокого реципієнта, засвідчують фактично одночасне співіснування в людському світобаченні міфологічного, релігійного та наукового компонентів¹. Тобто раціональне начало не витіснило первинну ірраціональну основу світогляду, та власне, буття людини, а співжилося із нею і лише почасти її перекрило.

Історію ж цікавить часова ідентифікація міфологічної моделі людського індивідуального та колективного світобачення. Під колективним міфологічним світобаченням у даному випадку розуміється її, так би мовити, вища стадія – формування національного та історичного міфів як чинників націєтворення.

Національні та історичні міфи за своєю функцією легітимізують буття нації, наділяють її статусом та престижем, формують національну солідарність. Варто наголосити, що національний та історичний міфи відрізняються від самого поняття історичної науки, оскільки вони існують паралельно, в чомусь впливають та взаємодіють одне з одним, але мають

¹ Для підтвердження наведемо декілька подібних тверджень, які спромоглася утвердити російська пропаганда, починаючи ще з 1990-х років. Проголошувалося, що Україна взагалі не держава, але водночас українська держава (чи київський режим – авт.) утискає росіян в Україні; українська мова – взагалі не мова, а сполонізований варіант «русского языка», але росіян в Україні примушували розмовляти українською; і взагалі українці – це не нація, але всі українці – це націоналісти, зокрема бандерівці. **Снайдер, Т.** (2014). Українська історія, російська політика, європейське майбутнє. Київ: Дух і літера, с. 9.

різну мету – національний та історичний міфи формують не факти, а їхнє емоційне та ціннісне забарвлення.

Національна та історична міфотворчість «бездержавних народів» безпосередньо пов'язана із процесом націєтворення XIX – початку XX ст. Створення власних національних та історичних міфів європейськими націями як державними, так і бездержавними, припало на період романтизму як провідного напрямку не лише літератури та філософії, а власне світоглядної орієнтації, яка пропагувала сприйняття світу за посередництва мистецтва. Національний міф в історичній ретроспективі виявився річчю корисною і навіть необхідною в багатьох аспектах суспільно-політичного життя.

Зосередимо свій погляд власне на Східній Європі. Абсолютна більшість сучасних східнослов'янських і сусідніх із ними неслов'янських націй перебували у складі двох імперій – Австрійської та Російської. У цих великих поліетнічних утвореннях також відбувалося створення національних та історичних міфів, але цей процес здійснювався на принципово іншій основі та з відмінною метою – прищепити меншим націям і народам відчуття власної національної і державної неповноцінності та необхідності перебувати в імперській орбіті сильнішого сусіда.

Так, слов'янофільству росіян були притаманні риси експансіонізму та нетерпимості, схожі в своїй основі на пруський пангерманізм. А ось німецький етнос в Австрійській/Австро-Угорській імперії змушений був відмовитися від крайнощів пангерманізму, оскільки австрійці, представники титульної нації, склали лише близько 1/7 населення держави. Водночас чеській, словацькій, хорватській, українській та білоруській національним ідеям, які також мали слов'янофільські елементи, були притаманні риси толерантності, виваженого ставлення до інших націй, які проживали на їхній території (Гирич, 2000, с. 49).

Британський історик та політолог Ендрю Вілсон виділив для української та білоруської спільнот такі історичні наративи й міфи: міфи батьківщини, давнини й загального походження, національного відродження. Також він стверджує, що українська та білоруська національні історіографії відстоюють тезу про демократичність, демотичність та європейськість їхніх націй (Wilson, 1998, pp. 25–26).

Таким чином, формування національних та історичних міфів одних етнічних спільнот безпосередньо впливає, подекуди витісняє чи безпосередньо «бореться» із наративами та міфами інших, як правило сусідніх, етносів чи національних спільнот. У нашому випадку, саме московські/російські національний та історичний міфи витісняли й підміняли український національно-історичний простір, водночас послідовно підважуючи його та прагнучи до його деконструкції.

Російський історичний міф. У масовій свідомості пересічних росіян і представників державної еліти як сьогодні, так і упродовж щонайменше останніх декількох століть вкоренилася думка (історичний міф за своєю суттю), що їхні держава та нація були започатковані в Києві, коли він був столицею середньовічної держави, яка згодом в історіографії отримала назву Київська Русь. Цей історичний міф, що планомірно формувала московська/російська правляча верхівка та патріотично орієнтована еліта, став фундаментом їхньої державницької ідеології і політичної нації.

Проте з точки зору наукової історії, наявні ряд неспростовних фактів, що «підважують» описаний конструкт. Зокрема, на думку відомого американського дослідника історії середньовічної Росії Едварда Кінана, не простежується суттєвого континуїтету між Київською Руссю та Великим Московським князівством XIV–XV ст. Ба більше, часи «монголо-татарського іга», не були відхиленням від магістрального шляху розвитку російської історії, як стверджує «традиційна» російська історіографія, а стали періодом, у який і закладалися основи її політичної культури. Це означає, що початок власне російської історії датується XIV–XV ст. (Кінан, 2001, сс. 9–10).

Також ж думки дотримується сучасний український та американський історик Сергій Плохій. Він зауважує: «Незважаючи на все те, що можна прочитати в книжках чи почути в офіційних виступах, Росія, особливо за європейськими стандартами, є відносно молодою державою. Офіційно історія її незалежності бере свій відлік менш ніж шістсот років тому, в 70-х роках XV століття, коли Іван III, перший володар Великого Московського князівства, який “приміряв” титул царя, кинув виклик сюзеренітету монгольських ханів» (Плохій, 2024, с. 4).

Тому російське історіописання, фактично є нічим іншим як вмілою фальсифікацією та спланованою міфологізацією. Про самі російські історичні міфи Е. Кінан стверджує: «Вони набули форм, у яких ми їх знаємо і любимо, переважно у XIX ст. чи трохи раніше, й не зазнали суттєвих змін у комуністичній історіографії, якщо не зважати на деяке зміщення наголосів (за яке, втім, порядні історики платили високу ціну)» (Кінан, 2001, с. 15). Про це «деяке зміщення наголосів» ми зазначимо дещо згодом.

І далі вчений перераховує «неповний перелік російських національних та історичних міфів»:

– Московська держава, основа та шаблон для наступних Російської і радянської імперій, виникла навколо Московської держави XIV ст. як основна та пряма спадкоємиця політичної та національної спадщини Київської держави.

– Усвідомлення даної спадкоємності й прагнення відтворення колишньої єдності Київської держави домонгольських часів спричинили

першу московську «вилазку» на сусідні руські князівства, яка отримала назву «збирання руських земель».

– Московські князі «стали» провідниками всієї російської нації (до якої росіяни «традиційно» зараховують, якщо немає окремого застереження, українців і білорусів), що обумовлено їх провідною роллю у боротьбі проти «монголо-татарського іга».

– Боротьба, як національно-визвольна, так і загарбницька московської політичної верхівки отримала значні «дивіденди» від співпраці з національною православною церквою, яка виступала втіленням візантійської культурної традиції – церковної та політичної.

– Російська православна церква виступила «промоутером» ідеї Московії як третього Риму, спадкоємниці всесвітньо-історичної відповідальності християнського царства.

– Симбіоз ідеї антитатарської боротьби з християнською місією надихнув перше значне московське завоювання неруських територій – Казані та Астрахані в середині XVI ст.

– Подальше завоювання і приєднання білоруських і українських земель стали виразом ностальгії за втраченою єдністю київського періоду, проте таку експансію надихала також релігійна занепокоєність долею православного населення вказаних земель (Кінан, 2001, с. 18).

Згідно з концепціями російських істориків XIX ст. процес «воз'єднання Русі», тобто територіальне, політичне та культурне повернення українського та білоруського народів, уже в рамках чинної тоді Російської імперії, на середину саме XIX ст. можна було вважати майже завершеним (Плохій, 2023, сс. 29–30).

Якщо розглядати дієву сторону цього питання, то відомо, що утвердження власних історичних міфів загалом здійснюється засобами освіти та пропаганди. І традиційно, російська держава, у різних її формаціях, вкладала у пропагандистські ресурси значні кошти. Їй треба визнати, почасти, це давало для неї позитивні результати. Як вказує американський дослідник Тімоті Снайдер, росіяни засвідчили дієвість своєї пропаганди. «Вони дуже постмодерні. Вони байдужі до суперечностей. <...> А євразійський погляд на історію – це коли ти дивишся на неї як на вмістилище цікавих речей, із яких можна вихоплювати те чи те. Тому нині це “Новоросія”, а завтра може бути пакт Молотова-Ріббентропа. Ніколи наперед невідомо, що буде далі» (Снайдер, 2014, с. 49).

Російська міфологізація української історії. Ключовою для російської міфологізації української історії стала ідея про те, що українці насправді не окремий народ/нація, а певне східнослов'янське відгалуження чи у формі полонізованого або германізованого політичного проєкту (радикальний, шовіністичний варіант), чи такий собі молодший брат, який

в певні історичні періоди намагався реалізувати свій державницький проєкт (більш поміркований варіант).

Перший варіант постав у період Російської імперії, коли українці перебували в бездержавному стані. Другий Президент України Леонід Кучма в своїй загальновідомій праці «Україна – не Росія», назва якої з часом стала мемом, із цього приводу вказував: «В Росії старій, аби бути росіянином, досить було мати російську самосвідомість і бути православним. Малось на увазі, що великоросам, малоросам та білорусам однаково притаманна така самосвідомість і тому вони росіяни уже за визначенням» (Кучма, 2004, с. 17).

Другий варіант цієї ідеї сягає корінням періоду повоєнного Радянського Союзу, коли Радянська Україна мала хоча б формальні ознаки квазідержавності та представництво на міжнародній арені. Цей варіант подавався дозовано, без вираженого російського великодержавницького шовінізму. «Історичним підґрунтям» національної та державної неповноцінності українців без росіян стала концепція «давньоруської народності», яка набула поширення у радянській історичній науці з початку 1950-х рр. А після виходу тез ЦК КПРС «Про 300-річчя возз'єднання України з Росією» ця концепція набула офіційного статусу, що безумовно негативно вплинуло на об'єктивність майбутніх історичних досліджень. (Юсова, 2004, сс. 275–276). Мету такої радянської «версії» української історії, історик та політолог Роман Сольчаник, пояснює прагненням зробити українців, разом із росіянами та білорусами, головними партнерами в утриманні радянської імперії (Грицак, 2011, с. 264). Саме в цьому полягає ключова та принципова відмінність радянського та сучасного російського, а фактично старого імперського бачення і подання української історії – в першому випадку за українцями визнавався статус одних, хоч і не основних, із будівничих держави, у другому – українці лише «ресурс» в умілих руках.

Що ж до самої ідеї «безнаціональності українців» і бездержавності України, то, як ми знаємо, вона не має нічого спільного з історичною реальністю: центром і державотворчим ядром східнослов'янської державності був Київ, оскільки саме сюди з Новгороду прибула та насильно утвердилася при владі династія Рюриковичів. Згодом саму назву держави в дещо модифікованому варіанті запозичило Московське царство у період правління Петра I. Прикметним є те, що «ідеологічними будівничими» молодій Російській імперії стали освідченні вихідці з України, зокрема духовенство та викладачі Києво-Могилянської академії – Феофан Прокопович, Матвій Яворський, Феодосій Яновський та ін. Принагідно варто зазначити, що до середини XVIII ст. більшістю керівників Російської православної церкви були українці – із 127 архієреїв, які в 1700–1762 рр. займали російські кафедри, 70 були українцями, 47 –

росіянами, решта – представниками інших національностей (Володько, 2011).

Із падінням Радянського Союзу, та проголошенням незалежності його колишніми республіками, розпочався новий етап відносин Росії із її «братніми» і не тільки, народами. У 1990-х та на початку 2000-х рр. усі колишні республіки СРСР, які тепер мали статус незалежних держав, охопила системна економічна криза. Виключення складають лише країни Балтії, де перехідний період від планової економіки до ринкових відносин відбувався пришвидшеними темпами, й з менш глибоким падінням. Для незалежної Російської Федерації економічну ситуацію ускладнювала внутрішньополітична криза, яка досягла кульмінації на початку жовтня 1993 р., й фактично призвела до узурпації влади тодішнім президентом Борисом Єльциним, а також дві війни з незалежною Чеченською Республікою Ічкерія, які в самій Росії прийнято називати «чеченськими війнами» (1994–1999 та 1999–2009). Вказані процеси та проблеми не дали змоги російському керівництву спрямувати необхідні ресурси та сфокусувати увагу на, як згодом висловляться російські пропагандисти та політики, «українському питанні». Проте ні російська офіційна пропаганда, ні риторика чинних російських політиків і заяви окремих діячів культури та науки (наприклад, О. Дугіна, В. Жириновського, Ю. Лужкова, О. Солженіцина та ін.) не залишали «в спокої» питання розпаду СРСР та отримання незалежності колишніми «російськими колоніями», зокрема й Україною.

«Без України Росія більше не імперія, але якщо вона підкупить, а згодом – підпорядкує собі Україну, то автоматично перетвориться на імперію» – так писав в одній із своїх аналітичних статей 1994 р. американський політик і політолог Збігнев Бжезинський. Приблизно ж у цей самий час Е. Кінан припустив: якщо розпад СРСР дійсно є рівнозначним розпаду Російської імперії, то це призведе до війни між Росією та Україною (Плохій, 2024, с. 293). Показовою у цьому відношенні є заява В. Путіна під час його щорічного послання Федеральним зборам у 2005 р., де він назвав крах Радянського союзу «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття» (Путін назвав розпад СРСР «катастрофою», 2005). Таке висловлювання давало підстави зрозуміти, що миритися із ситуацією і залишати чинним вказаний стан справ він не збирається.

Наступним «ностальгічним одкровенням» російського президента, який планомірно перетворювався на диктатора, став виступ на Мюнхенській конференції з безпеки (MSC) у лютому 2007 р. Міжнародні та вітчизняні експерти охарактеризували його як найрізкішу зовнішньополітичну промову очільника Кремля за попередні пів століття, після експресивних спічів Микити Хрущова. Світова громадськість та фахівці-міжнародники всерйоз заговорили про оголошення другої «холодної війни». Структурними

елементами путінського виступу було використання історичних паралелей та жонгливання виокремленими фактами – улюблений прийом інструменталізаторів і міфологізаторів історії. Так, окрім всього іншого Путін відзначив: «Росія – країна з більш ніж тисячолітньою історією, і практично завжди вона користувалася привілеєм проводити незалежну зовнішню політику. Ми не збираємося зраджувати цій традиції і сьогодні» (Лашенко, 2021).

З нашого попереднього розгляду зрозуміло, що ця теза має дуже не багато спільного з справжньою історією Росії.

Дуже швидко саме сучасна незалежна Україна стала «центром» путінської геополітики. Т. Снайдер із цього приводу висловлюється так: «З якихось причин Путін завжди надто емоційно ставився до України» (Снайдер, 2014, с. 13). Як відзначають дослідники, вперше Путін публічно звернувся до старої імперської тези, що росіяни та українці один народ у 2013 р., під час візиту до Києва з нагоди святкування 1025-річчя хрещення Київської Русі (Плохій, 2023, с.168). «Ми розуміємо сьогоднішні реалії. У нас є і український народ, і білоруський народ, й інші народи, і ми з повагою ставимося до цієї спадщини, однак в основі лежать, безумовно, наші спільні духовні цінності, які роблять нас єдиним народом» (Плохій, 2024, с. 279).

Переломним моментом путінської політики щодо України стали події революції Гідності 2013–2014 рр. і подальша зміна політичного режиму. Анексія Криму, сепаратистський рух і початок бойових дій на Сході України, так званий проєкт «Новоросія» стали наслідками імперської та націоналістичної пропаганди, побудованої на російській міфологізації української історії із кінця XVIII ст. Зупинення сепаратистських настроїв і локалізація бойових дій в частині Донецької і Луганської областей наприкінці 2014 – на початку 2015 рр. сприяли внутрішньополітичній стабілізації в Україні й водночас руйнуванню російських пропагандистських схем. Проте беззастережно «складати зброю» ворожа сторона наміру аж ніяк не мала.

Найновішою варіацією, таким собі апгрейдом, ідеї про «безнаціональність» і бездержавність України, саме під виглядом національної та державної єдності українців і росіян стала стаття Путіна під назвою «Про історичну єдність росіян та українців», опублікована двома мовами 12 липня 2021 р. на офіційному сайті президента держави-агресора. Перед тим як вдатися до короткого коментаря її ключових тез, зазначимо, що цю «працю» не варто розцінювати лише як «суміш параноїдальних і конспірологічних уявлень» – так відреагував на подібні, ще попереднього часу «думки» російського очільника історик Кирило Галушко (Путін написав статтю з історії України. Знову доводить тезу про «один народ», 2021). Перебіг подальших трагічних подій вітчизняної історії засвідчує, що це була не просто чергова беззмістовна шовіністична прокламація кривавого

диктатора, а така собі ідеологічно-пропагандистська артпідготовка повномасштабної війни проти України з метою знищення її державності та національної ідентичності.

У середовищі істориків та політологів ця прокламація не викликала особливо нових вражень. Ще 2014 р. Т. Снайдер так оцінював «історичну візію» Путіна: «Але справжня слабкість зовнішньої політики Путіна – це припущення, що насправді Україна не є державою. Це припущення глибше за політику чи пропаганду; це приклад емоції, що затьмарює розум» (Снайдер, 2014, с. 13). Стаття Путіна стала промовистою реінкарнацією імперського бачення української історії, де українців як окремої нації просто не визнавали. Історик та політолог Олексій Гарань з цього приводу зазначив: «... за Радянського Союзу українці та росіяни були не одним народом, а двома, хоча і братніми» (Спецоперація під назвою «стаття Путіна», 2021). Висновок, який слідує із цього «послання» один і безальтернативний: українська державність після 1991 р. це прикрий (для Путіна та його однодумців) і нелогічний збіг обставин, який поміж іншого породила зовнішня змова проти Росії, щоб ослабити її, не дозволивши досягнути історичної величі. Цими змовниками закономірно виступили ЄС та США, які «планомірно та наполегливо» підштовхували Київ до того, «щоб згорнути економічну співпрацю із Росією» (Путін написав статтю з історії України. Знову доводить тезу про «один народ», 2021). У цій тезі Путін виявив себе ще й послідовником марксистського вчення – історичну єдність народів вбачає через економічну інтеграцію.

У цитованому фрагменті зі статті Путіна простежуються ще мінімум два так би мовити «вічні» аргументи російської імперської риторики: перший – про несамостійність та зовнішню залежність українського національного та державницького руху; другий – про бажання «недружніх сил» розвалити історичну Росію.

Щодо першого аргументу російського диктатора, то власне російська/радянська шовіністична пропаганда й публіцистика за попередній період «сконструювала» спеціальні терміни, якими таврувала діячів українського національного та державницького рухів, «прищеплюючи» їм несамостійність і зовнішню залежність. Мова йде про такі евфемізми як «мазепинці», «петлюрівці» та «бандерівці». В роки Другої світової війни радянська пропагандистська машина пішла ще далі, породивши унікальне кліше «українсько-німецькі націоналісти» (Ковальчук, 2021, с. 214). Принагідно варто зазначити, що дещо згодом сама ж радянська сторона від цього кліше й відмовилася, виявивши його безпідставність та абсурдність.

Другий «вічний» російський аргумент стосується наміру «недружного Заходу» розчленувати Росію. Звичайно міждержавні та зовнішньополітичні відносини є складним предметом дослідження, та й розгляд цього аспекту не передбачений тематикою нашої статті. Узагальнено зазначимо, що в

певні історичні періоди саме «недружній Захід» був зацікавлений в збереженні політичної і територіальної цілісності Росії/СРСР. Для підтвердження означеної тези наведемо наступну цитату: «“Ніхто не бажає бачити розпад Радянського Союзу”, – писав Джордж Буш-старший М. Горбачову в одному з листів у січні 1991 р. І він аж ніяк не намагався ввести радянського президента в оману. Буш та його адміністрація точно не прагнули знищити Радянський Союз» (Плохій, 2019, с. 209). Хід подій останніх чотирьох років також опосередковано доводить небажання лідерів цивілізованого світу спричинити не те, що розпад сучасної Росії, але навіть серйозного її економічного та політичного падіння.

За декілька днів до повномасштабного вторгнення в Україну, Путін розпочав заключний етап пропагандистської «артпідготовки», спрямованої на фальшування правомірності української державності. В одній із своїх промов він вказав: «Сучасну Україну цілковито створила Росія, точніше, більшовицька, комуністична Росія. Цей процес розпочався майже відразу після революції 1917-го, а Ленін та його соратники зробили це в надзвичайно жорстокий щодо Росії спосіб – відокремивши, відірвавши історично російську землю» (Промова Володимира Путіна про визнання ЛНР та ДНР, 2022).

Це ще один приклад зворотної логіки загальної російської пропаганди та кремлівського диктатора, зокрема. Тому що саме Росія, немає значення якого історичного періоду та політичного забарвлення – «біла», «червона» тощо якраз і була причиною припинення української державності, а незалежність українці отримували виключно завдяки власним зусиллям. Цей стійкий причинно-наслідковий зв'язок, використавши напрацювання американського історика та політолога Річарда Пайпса, відзначив у своєму історичному бестселері «Перетворення націй» Т. Снайдер: «Те, що Радянський Союз, створений у 1922 р., включав радянську Україну, було найважливішим результатом спроб створення незалежної української держави у 1918–1920 рр.» (Снайдер, 2012 с. 175).

Безпосередньо в день повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. було оприлюднене ще одне звернення Путіна, записане напередодні. В ньому він намагався обґрунтувати причини початку цієї війни, яку він назвав «спеціальною військовою операцією». Її мета визначалася у наступному: «Демілітаризувати й денацифікувати Україну, а також віддати під суд тих, хто вчинив численні криваві злочини проти мирних жителів, зокрема й проти громадян Російської Федерації» (Плохій, 2023, с. 172). Особливим цинізмом сповнене твердження диктатора про судові покарання для тих, хто вчинив криваві злочини. Сенс перших двох термінів зводився до наступного: демілітаризація означала позбавлення можливості України захистити себе, тобто свою державність; денацифікація витікала з попередніх тез російської пропаганди про неонацистські деякі добровольчі

військові формування ще 2014 р., окремих українських політиків як неонацистів і оформилася у загалом «неонацистський діючий київський режим», тому всі вони мали бути знищені або відправлені в табори, що практично зводилося до повалення діючого політичного режиму в Україні.

Так, за доволі абстрактними та нечіткими термінами на кшталт «спеціальна воєнна операція», «демільтаризація», «денацифікація», «звільнення Донбасу» Путін передбачає чітку та конкретну ціль – знищення української державності та приєднання до Російської Федерації українських територій у статусі звичайних адміністративно-територіальних одиниць, навіть без ознак автономних утворень, що мають багато російських територіальних суб'єктів. Це наглядно засвідчило процедурне включення ще восени 2022 р. чотирьох українських областей: Донецької, Луганської (оформленні як «республіки»), Запорізької та Херсонської до складу Російської Федерації на підставі проведених окупаційною владою псевдореферендумів. За межами здорового глузду є також той факт, що ні Донецька, ні тим паче Запорізька та Херсонська області не були тоді й не є нині повністю окупованими. Ця обставина виступає неспростовним аргументом щодо заяв про нібито реставрацію Радянського Союзу й ностальгії за його часами, оскільки, як уже зазначалося, у складі того федеративного утворення Україна мала статус окремої республіки, адміністративні кордони, елементи та символи квазідержавності. Новітня війна Росії проти України є нічим іншим як імперською експансією та не передбачає жодного з перерахованих атрибутів.

Висновки. Таким чином, міфологізація історії є одним із ключових інструментів російської пропаганди в умовах російсько-української війни. Її сутність полягає не лише у фальсифікації окремих історичних фактів, а й у створенні цілісної псевдоісторичної картини, покликаної легітимізувати імперські претензії Росії на українські землі, заперечити самостійність української нації та поставити під сумнів право України на власну державність. Російський історичний міф, сформований ще в імперський період і частково трансформований у радянській історіографії, ґрунтується на уявленні про «спільне походження», «єдиний народ», «історичну єдність» та нібито природну належність України до російського політичного й культурного простору.

У сучасних умовах ці міфологеми набули виразно агресивного й мобілізаційного характеру. Вони використовуються не лише для впливу на масову свідомість російського суспільства, а й для ідеологічного обґрунтування анексії Криму, війни на Донбасі, повномасштабного вторгнення 2022 р. та спроби знищення української державності. Особливо небезпечною є підміна історичної реальності пропагандистськими конструкціями, у яких Україна постає не як суб'єкт власної історії, а як штучне утворення, створене зовнішніми силами або радянською владою.

Водночас аналіз російських історичних міфів засвідчує їхню внутрішню суперечливість і наукову неспроможність. Апеляції до Київської Русі, концепції «давньоруської народності», ідеї «возз'єднання» чи тези про «один народ» є не стільки результатом історичного пізнання, скільки інструментами політичної маніпуляції. Російська міфологізація історії виступає важливою складовою гібридної війни проти України. Вона спрямована на руйнування української ідентичності, делегітимацію державності та виправдання імперської експансії. Саме тому протидія ворожій пропаганді потребує не лише інформаційної реакції, а й системного розвитку історичної освіти, критичного мислення та популяризації науково обгрунтованого бачення українського минулого.

Подяка. Висловлюємо вдячність рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Фінансовано Європейським Союзом. Однак погляди та висловлені думки належать лише авторам та не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Erasmus+ Програми ЄС для освіти, навчання, молоді та спорту. Ані Європейський Союз, ані орган, що надає дозвіл, не можуть нести за них відповідальності.

Джерела та література

Арцишевський, А. (2011). Історичні типи світогляду. *Духовне осягнення дійсності*. Луцьк: ПФ «Смарагд», сс. 153–236. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4889/4/Istor_typy_svitogl.pdf [Дата звернення: 15.02.2026].

Володько, В. (2011). Українці, які творили імперію. Ч. 1 – ідеолог Прокопович. *Історична правда*. 26 січня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/01/26/18230/> [Дата звернення: 17.02.2026].

Грич, І. (2000). Чи суперечить національний міф історичній правді? *Українська історична дидактика: міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії)*: зб. наук. ст. Київ: Генеза, сс. 47–54.

Грицак, Я. (2011). Пам'ять і нація. *Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад. Есеї*. Київ: Критика, 2011. сс. 261–278.

Кінан, Е. (2001). Російські історичні міфи / Перекл. В. Шовкун; наук. ред. Н. Яковенко. Київ: Критика.

Ковальчук, І. (2021). Введення та використання у радянсько-комуністичному ідеологічному дискурсі пропагандистського кліше «українсько-німецькі націоналісти» як засобу боротьби з націоналістичним рухом в Україні (історіографічно-джерельний аналіз). *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. Зб. ст. / Гол. ред. В. Смолій, відп. ред. В. Даниленко, ред.-упоряд. В. Швидкий. Вип. 26. Київ: Ін-т історії України НАН України, сс. 212–228. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2021_26_14 [Дата звернення: 25.02.2026].

Кучма, Л. (2004). Україна – не Росія. Москва: Время.

Лащенко, О. (2021). Мюнхенська промова Путіна – початок краху Росії?

URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/myunhenska-promova-putina/31095096.html>
[дата звернення: 05.03.2026].

Плохий, С. (2024). Загублене царство. Історія «Русского мира» з 1470 року до сьогодення; пер. з англ. В. Євменова, Є. Євменова; наук. ред. ч. I–IV С. Лунін; худож.-оформлювач М. Мендор. Харків: Фоліо.

Плохий, С. (2019). Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу; пер. з англ. Я. Лебеденка, А. Сагана. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля».

Плохий, С. (2023). Російсько-українська війна: повернення історії; пер. з англ. М. Ларченка. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля».

Промова Володимира Путіна про визнання ЛНР та ДНР, 2022. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Промова_Володимира_Путіна_про_визнання_ЛНР_та_ДНР [Дата звернення: 05.03.2026].

Путін назвав розпад СРСР «катастрофою», 2005. BBC UKRAINIAN. com. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/story/2005/04/printable/050425_putin_rus [Дата звернення: 03.03.2026].

Путін написав статтю з історії України. Знову доводить тезу про «один народ», 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57809308> [Дата звернення: 19.02.2026].

Снайдер, Т. (2012). Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569–1999. Пер. з англ. Київ: Дух і літера.

Снайдер, Т. (2014). Українська історія, російська політика, європейське майбутнє. Київ: Дух і літера.

Спецоперація під назвою «стаття Путіна», 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-stattia-odyn-narod/31354996.html> [Дата звернення: 21.02.2026].

Судин, Д. (2014). Національні міфи в сучасній Україні. Україна модерна. *Україна модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*. URL: <https://uamoderna.com/md/sudyn-national-myths/> [Дата звернення: 10.02.2026].

Юсова, Н. (2004). Давньоруської народності концепція. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г–Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. Київ: Наукова думка, сс. 275–276. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Davn_nar_koncepciya [Дата звернення: 17.02.2026].

Ясь, О. (2009). Міф історичний. Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла–Мі. Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Ін-т історії України. Київ: Наукова думка, сс. 759–764. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21C OLORTERMS=0&S21STR=Mif_istorychny [Дата звернення: 14.02.2026].

Wilson, A. (1998). National history and identity in Ukraine and Belarus. *Nation-building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identities*. New York: Cambridge University Press, pp. 23–47. Available at: <https://abkhazworld.com/aw/Pdf/nation-building-in-the-post-soviet-borderlands-the.pdf> [Accessed 22 Mar. 2026].

References

Artsyshevskiy, A. (2011). Istorychni typy svitohliadu. Dukhovne osiahnennia diisnosti. Lutsk: PF «Smarahd», ss. 153–236. URL:

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4889/4/Istor_typy_svitogl.pdf [Data zvernennia: 15.02.2026]. [in Ukrainian].

Volodko, V. (2011). Ukraintsi, yaki tvoryly imperiiu. Ch. 1 – ideoloh Prokopovykh. Istorychna pravda. 26 sichnia. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/01/26/18230/> [Data zvernennia: 17.02.2026]. [in Ukrainian].

Hyrych, I. (2000). Chy superechyt natsionalnyi mif istorychnii pravdy? Ukrainska istorychna dydaktyka: mizhnarodnyi dialoh (fakhivtsi riznykh krain pro suchasni ukrainski pidruchnyky z istorii): zb. nauk. st. Kyiv: Heneza, ss. 47–54. [in Ukrainian].

Hrytsak, Ya. (2011). Pamiat i natsiia. Strasti za natsionalizmom: stara istoriia na novyi lad. Esei. Kyiv: Krytyka, 2011. ss. 261–278. [in Ukrainian].

Kinan, E. (2001). Rosiiski istorychni mify / Perekl. V. Shovkun; nauk. red. N. Yakovenko. Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian].

Kovalchuk, I. (2021). Vvedennia ta vykorystannia u radiansko-komunistychnomu ideolohichnomu dyskursi propahandystskoho klishe «ukrainsko-nimetski natsionalisty» yak zasobu borotby z natsionalistychnym rukhom v Ukraini (istoriohrafichno-dzherelnyi analiz). Ukraina KhKh st.: kultura, ideolohiia, polityka. Zb. st. / Hol. red. V. Smolii, vidp. red. V. Danylenko, red.-uporiad. V. Shvydki. Vyp. 26. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, ss. 212–228. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2021_26_14 [Data zvernennia: 25.02.2026]. [in Ukrainian]

Kuchma, L. (2004). Ukraina – ne Rosiia. Moskva: Vremia. [in Ukrainian].

Lashchenko, O. (2021). Miunkhenska promova Putina – pochatok krakhu Rosii? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/myunhenska-promova-putina/31095096.html> [Data zvernennia: 05.03.2026]. [in Ukrainian].

Plokhii, S. (2024). Zahublene tsarstvo. Istoriiia «Russkoho myra» z 1470 roku do sohodennia; per. z anhl. V. Yevmenova, Ye. Yevmenova; nauk. red. ch. I–IV S. Lunin; khudozh.-oformliuvach M. Mendor. Kharkiv: Folio. [in Ukrainian].

Plokhii, S. (2019). Ostannia imperiia. Zanepad i krakh Radianskoho Soiuzu; per. z anhl. Ya. Lebedenka, A. Sahana. Kharkiv: Knyzhkovyi klub «Klub Simeinoho Dozvillia». [in Ukrainian].

Plokhii, S. (2023). Rosiisko-ukrainska viina: povernennia istorii; per. z anhl. M. Larchenka. Kharkiv: Knyzhkovyi klub «Klub Simeinoho Dozvillia». [in Ukrainian]

Promova Volodymyra Putina pro vyznannia LNR ta DNR, 2022. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Промова_Володимира_Путіна_про_визнання_ЛНР_та_ДНР [Data zvernennia: 05.03.2026]. [in Ukrainian].

Putin nazvav rozpad SRSR «katastrofoiu», 2005. BBC UKRAINIAN. com. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/story/2005/04/printable/050425_putin_rus [Data zvernennia: 03.03.2026]. [in Ukrainian].

Putin napsav statti z istorii Ukrainy. Znovu dovodyt tezu pro «odyn narod», 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57809308> [Data zvernennia: 19.02.2026]. [in Ukrainian].

Snaider, T. (2012). Peretvorennia natsii. Polshcha, Ukraina, Lytva, Bilorus 1569–1999. Per. z anh. Kyiv: Dukh i litera. [in Ukrainian].

Snaider, T. (2014). Ukrainska istoriia, rosiiska polityka, yevropeiske maibutnie. Kyiv: Dukh i litera. [in Ukrainian].

Spetsoperatsiia pid nazvoiu «stattia Putina», 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-stattia-odyn-narod/31354996.html> [Data zvernennia: 21.02.2026]. [in Ukrainian].

Sudyn, D. (2014) Natsionalni mify v suchasni Ukraini. Ukraina moderna. Ukraina moderna. Mizhnarodnyi intelektualnyi chasopys. URL: <https://uamoderna.com/md/sudyn-national-myths/> [Data zvernennia: 10.02.2026]. [in Ukrainian].

Yusova, N. (2004). Davnoruskoj narodnosti kontseptsii. Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 2: H-D / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, ss. 275–276. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Davn_nar_koncepciya [Data zvernennia: 17.02.2026]. [in Ukrainian].

Yas, O. (2009). Mif istorychnyi. Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 6: La–Mi. D / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, ss. 759–764. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Mif_istorychny [Data zvernennia: 14.02.2026]. [in Ukrainian].

Wilson, A. (1998). National history and identity in Ukraine and Belarus. *Nation-building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identities*. New York: Cambridge University Press, pp. 23–47. Available at: <https://abkhazworld.com/aw/Pdf/nation-building-in-the-post-soviet-borderlands-the-pdf> [Accessed 22 Mar. 2026]. [in English].

Kovalchuk I. THE MYTHOLOGY OF HISTORY AS A TOOL OF HOSTILE PROPAGANDA IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Abstract

*The purpose of the article is to highlight the main stages of the formation of the Russian mythologizing of its own and Ukrainian history and the use of constructed myths in its propaganda during the previous period and in the conditions of armed aggression and full-scale invasion of Ukraine. **The Research methodology.** In the process of preparing this publication, we used a number of interrelated methodological principles, approaches and methods. In particular, cultural and systemic approaches. As well as methods of analysis and synthesis to reveal the content of a number of key concepts. **The scientific novelty** lies in the structural consideration of the formation of Russian historical myths and the actual process of mythologizing Russian and Ukrainian history. The historical section of the Russian «kidnapping» of Ukrainian history, its substitution and the actual denial of the very concepts of «Ukrainian nation» and «Ukrainian history» is revealed, which directly resulted in full-scale military aggression against our Motherland. **Conclusions.** Mythologizing history is one of the key tools of Russian propaganda in the context of the Russian-Ukrainian war. Its essence lies not only in the falsification of individual historical facts, but also in the creation of a holistic pseudo-historical picture designed to legitimize Russia's imperial claims to Ukrainian lands, deny the independence of the Ukrainian nation, and question Ukraine's right to its own statehood. The Russian historical myth, formed in the imperial period and partially transformed in Soviet historiography, is based on the idea of «common origin», «a single people», «historical unity», and the alleged natural belonging of Ukraine to the Russian political and cultural space. In modern*

conditions, these mythologemes have acquired a distinctly aggressive and mobilizational character. They are used not only to influence the mass consciousness of Russian society, but also to ideologically justify the annexation of Crimea, the war in Donbas, the full-scale invasion of 2022, and the attempt to destroy Ukrainian statehood. Particularly dangerous is the substitution of historical reality with propaganda constructions, in which Ukraine appears not as a subject of its own history, but as an artificial entity created by external forces or the Soviet government.

Keywords: history, historiography, myth, mythologizing, propaganda, Russian-Ukrainian war, Ukraine.

**Kowalczyk I. MITOLOGIA HISTORII JAKO NARZĘDZIE WROGIEJ
PROPAGANDY W WARUNKACH WOJNY ROSYJSKO-UKRAIŃSKIEJ**

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie głównych etapów kształtowania się rosyjskiej mitologizacji własnej i ukraińskiej historii oraz wykorzystywania skonstruowanych mitów w propagandzie w poprzednim okresie oraz w warunkach zbrojnej agresji i pełnoskalowej inwazji na Ukrainę. **Metodologia badań.** W procesie przygotowywania niniejszej publikacji zastosowaliśmy szereg powiązanych ze sobą zasad, podejść i metod metodologicznych. W szczególności podejścia kulturowe i systemowe, a także metody analizy i syntezy, aby ujawnić treść szeregu kluczowych pojęć. **Nowość naukowa.** Polega ona na strukturalnym badaniu kształtowania się rosyjskich mitów historycznych i faktycznego procesu mitologizacji rosyjskiej i ukraińskiej historii. Ujawnia historyczny aspekt rosyjskiego «porwania» ukraińskiej historii, jej substytucji i faktycznego zaprzeczenia samym pojęciom «narodu ukraińskiego» i «historii ukraińskiej», co bezpośrednio doprowadziło do szeroko zakrojonej agresji militarnej na naszą Ojczyznę. **Wnioski.** Mitologizacja historii jest jednym z kluczowych narzędzi rosyjskiej propagandy w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej. Jej istota tkwi nie tylko w fałszowaniu poszczególnych faktów historycznych, ale także w tworzeniu całościowego pseudohistorycznego obrazu, mającego na celu legitymizację imperialnych roszczeń Rosji do ziem ukraińskich, zaprzeczenie niepodległości narodu ukraińskiego i zakwestionowanie prawa Ukrainy do własnej państwowości. Rosyjski mit historyczny, ukształtowany w okresie imperialnym i częściowo przekształcony w historiografii sowieckiej, opiera się na idei «wspólnego pochodzenia», «jednego ludu», «jedności historycznej» oraz rzekomej naturalnej przynależności Ukrainy do rosyjskiej przestrzeni politycznej i kulturowej. We współczesnych warunkach mitologemy te nabrały wyraźnie agresywnego i mobilizacyjnego charakteru. Służą one nie tylko do wpływania na masową świadomość społeczeństwa rosyjskiego, ale także do ideologicznego uzasadnienia aneksji Krymu, wojny w Donbasie, inwazji na pełną skalę w 2022 roku i próby zniszczenia ukraińskiej państwowości. Szczególnie niebezpieczne jest zastępowanie rzeczywistości historycznej konstrukcjami propagandowymi, w których Ukraina jawi się nie jako podmiot własnej historii, lecz jako sztuczny twór stworzony przez siły zewnętrzne lub władzę sowiecką.

Słowa kluczowe: historia, historiografia, mit, mitologizowanie, propaganda, wojna rosyjsko-ukraińska, Ukraina.

Статтю надіслано до редколегії 10. 04.2026 р.
Статтю рекомендовано до друку 14.05. 2026 р.